

KONKURENCES PADOME

Blaumaņa ielā 5a, Rīgā, LV-1011 ♦ Tālrunis 7282865 ♦ Fakss 7242141

L Ē M U M S

Rīgā

Nr.16b

(Prot. Nr.31,2.§)

2005.gada 8.jūnijā

Par lietas izpētes izbeigšanu

Lieta Nr.949/04/10/1

Par SIA "NIKO-LOTO" 08.11.2004. iesniegumu Nr.152

09.11.2004. Konkurences padome saņēma SIA "NIKO-LOTO" 08.11.2004. iesniegumu Nr.152 par a/s "Latvijas Krājbanka" (turpmāk – Krājbanka) un va/s "Latvijas Hipotēku un zemes banka" (turpmāk – Hipotēku banka) jaunajiem tarifiem attiecībā uz juridisko personu darījumiem ar privatizācijas sertifikātiem. Iesniegumā norādīts, ka ar 01.11.2004. Hipotēku banka un ar 08.11.2004. Krājbanka vairākas reizes paaugstināja minētos tarifus. Pārbaudot iesniegumā norādītos faktus tika konstatēts, ka daļa jauno tarifu attiecībā uz juridisko personu darījumiem ar privatizācijas sertifikātiem – pārsvarā sertifikātu pārskaitījumiem no juridisko personu kontiem – sakrīt.

08.12.2004. Konkurences padome, pamatojoties uz Konkurences likuma 8.panta pirmās daļas 1.punktu un 23.panta pirmo daļu, pieņēma lēmumu ierosināt administratīvo lietu par iespējamiem Konkurences likuma 11.panta pirmās daļas 1.punkta un 13.panta (kā kolektīva dominējošā stāvokļa) 4.punkta pārkāpumiem Krājbankas un Hipotēku bankas darbībā.

Izvērtējot lietā Nr.949/04/10/1 esošo informāciju, kas tika iegūta no Ekonomikas ministrijas, tirgus dalībniekiem un starpniecības uzņēmumiem (statūtsabiedrībām), kuriem saskaņā ar Ekonomikas ministrijas sniegto sarakstu (29.11.2004. vēstule Nr.7.12.3-13-989) uz informācijas pieprasījuma brīdi bija spēkā speciālās atļaujas (licences) starpniecības darījumu veikšanai ar privatizācijas sertifikātiem, kā arī ar lietu saistītos apstākļus, Konkurences padome

konstatēja:

Saskaņā ar likuma “Par privatizācijas sertifikātiem”¹ 2.pantu privatizācijas sertifikāti tika piešķirti Latvijas iedzīvotājiem, nacionalizēto un citādi nelikumīgi atņemto īpašumu bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī personām, kurām privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos aprēķinātās kapitāla daļas (pajas) samazinātas sakarā ar uzņēmuma mantas daļas paturēšanu valsts vajadzībām, politiski represētājām personām. Piešķirtie sertifikāti tika ieskaitīti fizisko personu individuālajos privatizācijas sertifikātu kontos (4.panta 2.punkts).

Likumā ir definēts, ka privatizācijas sertifikātu konts ir akciju sabiedrībā “Latvijas Krājbanka”, Latvijas hipotēku un zemes bankā vai citās Ministru kabineta noteiktās kredītiestādēs atvērtais konts, kurā tiek fiksēti sertifikātu īpašniekam piederošie sertifikāti un operācijas ar tiem (1.pants).

Privatizācijas sertifikātu kontu sertifikātiem atver bankā pēc sertifikātu pretendenta pastāvīgas dzīvesvietas (7.panta 1.punkts). Sertifikātu piešķiršanu un privatizācijas sertifikātu kontu atvēršanu organizēja un nodrošināja pagasta, rajona padome vai pilsētas dome (4.panta 8.punkts).

Vairākos likuma pantos kā viens no sertifikātu izmantošanas veidiem ir minēts, ka sertifikātu īpašnieks var tos pārdot juridiskai personai. Juridisko personu nopirktie sertifikāti tiek ieskaitīti šo juridisko personu privatizācijas sertifikātu kontos, kuru atvēršanas kārtību nosaka Ministru kabinets (4.panta 3.punkts). Likumā ir noteiktas iestādes, kurās juridiskas personas var atvērt privatizācijas sertifikātu kontus. Uzņēmumi (statūtsabiedrības), arī starpniecības uzņēmumi (statūtsabiedrības), kā arī kopīgo ieguldījumu fondi un pensiju fondi var atvērt savus privatizācijas sertifikātu kontus: akciju sabiedrībā “Latvijas Krājbanka”, Latvijas hipotēku un zemes bankā vai citā Ministru kabineta noteiktajā kredītiestādē (1.pants).

Starpniecības uzņēmumu darbību regulē Ministru kabineta 1995.gada 15.augusta noteikumi Nr.253 “Noteikumi par starpniecības uzņēmumu (statūtsabiedrību) darbību ar privatizācijas sertifikātiem”. Noteikumos ir teikts, ka darbību ar sertifikātiem veic tirdzniecības starpnieki, t.i. uzņēmuma reģistrā reģistrēti uzņēmumi (statūtsabiedrības), kas saskaņā ar līgumu pērk un pārdod sertifikātus citas personas uzdevumā (pilnvarotājs) un par tās līdzekļiem vai par starpnieka līdzekļiem, paredzot, ka šos līdzekļus segs attiecīgais pilnvarotājs, vai arī pērk un pārdod sertifikātus savā vārdā un par saviem līdzekļiem.

Juridisko personu privatizācijas sertifikātu kontu atvēršanas kārtību nosaka Ministru kabineta 1995.gada 18.jūlija noteikumi Nr.210 “Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumi”. Minēto noteikumu 5.punktā ir teikts, ka juridiskās personas ir tiesīgas atvērt sertifikātu uzkrāšanas, sertifikātu tirdzniecības, sertifikātu speciālos, sertifikātu ieguldījumu un sertifikātu pagaidu kontus. Tātad, tirdzniecības starpnieks, kuram ir tiesības pirt un pārdod sertifikātus, kamēr ir spēkā licence, ir tiesīgs atvērt sertifikātu tirdzniecības kontus likumā “Par privatizācijas sertifikātiem” noteiktajās bankās, kā arī kredītiestādēs, kuras Ministru kabineta noteiktajā kārtībā ir saņēmušas Ekonomikas ministrijas atļauju juridisko personu kontu apkalpošanai, un ieskaitīt tajos sertifikātus.

Likumā “Par privatizācijas sertifikātiem” 4.panta 1.punktā ir noteikts, ka privatizācijas konta atvēršanas maksu un kārtību nosaka Ministru kabinets. Tātad dažām pakalpojumu maksām, ko piemēro abas bankas, ir jāsakrīt. Saskaņā ar Ministru kabineta 2003.gada 11.februāra noteikumu Nr.71 “Privatizācijas sertifikātu piešķiršanas un privatizācijas

¹ 1995.gada 16.martā tika pieņemts likums “Par privatizācijas sertifikātiem”, kas stājās spēkā 1995.gada 18.aprīlī un darbojas arī šobrīd. Ar šī likuma spēkā stāšanos zaudēja spēku 1992.gada 4.novembrī pieņemtais likums “Par privatizācijas sertifikātiem” (spēkā no 04.11.1992.) un 1994.gada 23.augustā Satversmes 81.panta kārtībā izdotie Ministru kabineta noteikumi Nr.179 “Par privatizācijas sertifikātiem” (spēkā no 09.09.1994.).

Atsauces uz likuma pantiem tekstā attiecas uz spēkā esošo likumu “Par privatizācijas sertifikātiem”.

sertifikātu kontu atvēršanas noteikumi” 9.punktu: “Maksa par konta atvēršanu un sertifikātu ieskaitīšanu atvērtajā kontā ir šāda: (...) juridiskām personām:

- konta atvēršana īpašuma kompensācijas sertifikātu ieskaitīšanai 3,80 latu,
- citu kontu atvēršana 16,00 latu,
- piešķirto sertifikātu ieskaitīšana agrāk atvērtajā kontā 3,00 lati.”

Ministru kabineta 1995.gada 18.jūlija noteikumos Nr.210 “Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumi” 2.punktā ir teikts, ka “Banku iestādes saskaņo ar Ekonomikas ministriju savus iekšējos noteikumus (instrukcijas), kuri reglamentē kontu atvēršanu un darījumus ar sertifikātiem, kā arī ar fizisko personu kontiem saistīto pakalpojumu tarifus (...)”. Tātad neskaitot minēto pakalpojumu maksas, kuras sakrītīs, pārējo pakalpojumu maksas var atšķirties, jo tās bankām nav jāaskaņo ar Ekonomikas ministriju. Attiecībā uz šiem tarifiem bankas rīkojas patstāvīgi un brīvi.

Konkurences likuma 1.panta 8.punkta izpratnē prece ir juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošana. Likumā noteiktās bankas un kredītiestādes, kuras saņēma Ekonomikas ministrijas atļauju, veic juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošanu, kas konkrētā gadījumā iekļauj sevī juridisko personu tirdzniecības kontu uzturēšanas pakalpojumu (konta atvēršana, uzturēšana, slēgšana) un juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošanas pakalpojumu (pārskaitījumi uz citu kontu). Šiem pakalpojumiem var noteikt cenu, tos pērkot vai pārdodot tirgū. Tātad konkrētās preces tirgus ir juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošanas pakalpojums konkrētajā ģeogrāfiskajā tirgū. Par konkrēto ģeogrāfisko tirgu ir uzskatāma Latvijas Republikas teritorija, jo privatizācijas sertifikātu izcelsme un pielietojums attiecas tikai un vienīgi uz Latvijas valsti. Līdz ar to Konkurences likuma 1.panta 4.punkta izpratnē konkrētais tirgus ir juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošanas pakalpojuma tirgus Latvijas valsts robežās.

Konkurences likuma 3.pantā ir noteikts, ka šis likums attiecas uz tirgus dalībniekiem un jebkuru reģistrētu vai neregistrētu tirgus dalībnieku apvienību. Saskaņā ar Konkurences likuma 1.panta 9.punktu par tirgus dalībnieku ir uzskatāma jebkura persona (arī ārvalsts persona), kura veic vai gatavojas veikt saimniecisko darbību Latvijas teritorijā vai kuras darbība ietekmē vai var ietekmēt konkurenci Latvijas teritorijā. Tātad Konkurences likuma 1.panta 9.punkta izpratnē par konkrētā tirgus – juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošanas pakalpojuma tirgus – dalībniekiem ir uzskatāmas iepriekš minētās divas bankas: Krājbanka un Hipotēku banka.

Lai noteiktu abu banku tirgus daļas ir jāņem vērā, ka vienam starpniecības uzņēmumam var būt atvērti vairāki tirdzniecības konti minētajās bankās. Tā kā konkrētā tirgus pamatā ir privatizācijas sertifikātu kustība, tad pie tirgus daļu noteikšanas ir jāskata apgrozījums kontos, t.i. veikto darījumu skaits ar privatizācijas sertifikātiem. Par darījumiem ir uzskatāmi no tirdzniecības konta izejošās operācijas, t.i. pārskaitījumi no tirdzniecības kontiem bankas ietvaros, pārskaitījumi uz citu banku un steidzami pārskaitījumi.

Apkopojot Konkurences padomes rīcībā esošo informāciju par izejošo operāciju skaitu no sertifikātu tirdzniecības kontiem 2004.gadā, kura tika iegūta no konkrētā tirgus dalībniekiem (25.01.2005. Krājbankas vēstule Nr.06~3~2.3/304~k un 08.02.2005. Hipotēku bankas vēstule Nr.2.10.17/597), var secināt, ka konkrētā tirgus dalībnieku daļas minētajā periodā svārstījās. Līdz ar to tirgus daļu noteikšanā tika izmantoti gada vidējie rādītāji. Aptuvenās tirgus daļas 2004.gadā bija sekojošas:

- a/s “Latvijas Krājbankas” aptuvenā tirgus daļa 59%-60%,
- va/s “Latvijas Hipotēku un zemes banka” aptuvenā tirgus daļa 40%-41%.

Konkurences likuma 11.panta pirmās daļas 1.punkts nosaka, ka: “Ir aizliegtas un kopš noslēgšanas brīža spēkā neesošas tirgus dalībnieku vienošanās, kuru mērķis vai sekas ir konkurences kavēšana, ierobežošana vai deformēšana Latvijas teritorijā, to skaitā vienošanās

par tiešu vai netiešu (...) tarifu noteikšanu jebkādā veidā vai to veidošanas noteikumiem, kā arī par tādas informācijas apmaiņu, kura attiecas uz cenām vai realizācijas noteikumiem (...).”

Jāatzīmē, ka hronoloģiskā secībā Krājbankas Valdes sēde (30.09.2005.) notika tikai vienu dienu pēc Hipotēku bankas Valdes sēdes (29.09.2005.), kurās abās tika skatīti un apstiprināti jaunie pakalpojumu tarifi. Lai gūtu skaidrojumu šādai apstākļu sakritībai 08.04.2005. tika organizētas tikšanās ar va/s “Latvijas Hipotēku un zemes banka” un a/s “Latvijas Krājbanka” atbildīgajām amatpersonām.

Sarunu protokolā Hipotēku bankas atbildīgās amatpersonas uz Konkurences padomes jautājumu, vai plānojot minēto tarifu paaugstināšanu, Hipotēku banka interesējās, vai zināja par Krājbankas nodomiem šajā sakarā, atbild ka tā “(...) neinteresējās un nezināja par Krājbankas nodomiem attiecībā uz tarifu pārskatīšanu.” Hipotēku bankas atbildīgās amatpersonas arī norāda, ka “Par izdarītajām izmaiņām cenrāžos, kā arī veiktām citām darbībām efektivitātes paaugstināšanā netika informēta Krājbanka, taču cenrādis pēc tā apstiprināšanas Valdē nekavējoties kļūst par publisko informāciju, jo ir pieejams gan elektroniskā, gan papīra formā.” Hipotēku banka 28.02.2005. vēstulē Nr. 2.10.17/998 atzīmē, ka “Banka 12.10.2004. nosūtīja vēstuli Nr.2.10.6/3665 savām filiālēm, kurā tika norādīts, ka tarifi jānovieto klientiem pieejamās vietās.”

Savukārt Krājbankas atbildīgā amatpersona tikšanās laikā (08.04.2005. sarunu protokols) norādīja, ka “Darbinieki regulāri sazinās ar Hipotēku bankas darbiniekiem telefoniski. Nevaru ne noliegt, ne arī apstiprināt, ka būtu apspriesta tarifu paaugstināšana.” Krājbanka 26.02.2005. vēstulē Nr.06~3~2.3/1583~k uz jautājumu, kad tika publiskota informācija par minēto tarifu paaugstinājumu, skaidro ka “(...) informācija par jaunajiem tarifiem (...) tika izvietota bankas telpās no 2004.gada 4.oktobra un visiem klientiem bija iespēja ar to iepazīties.” To arī apstiprināja Krājbankas atbildīgā amatpersona tikšanās laikā norādot, ka Krājbanka pēc lēmuma pieņemšanas par tarifu paaugstināšanu informēja Hansabanku, kā arī vispārējā kārtībā pārējos klientus vismaz mēnesi iepriekš (08.04.2005. sarunu protokols).

Papildus uz precizējošo jautājumu, vai starp Hipotēku banku un Krājbanku pastāv jebkādas informācijas apmaiņa, Hipotēku bankas atbildīgās amatpersonas atbildēja, ka “Informācijas apmaiņa par Ekonomikas ministrijas neregulētajiem tarifiem ar Krājbanku un citiem netiek veikta. (...)” Savukārt Krājbankas atbildīgā amatpersona uz līdzīgu jautājumu atbildēja, ka “Apmaiņa notiek pēc nepieciešamības telefoniskā veidā.”

Lietas izpētes gaitā netika iegūti pierādījumi, kas viennozīmīgi ļautu secināt, ka starp bankām būtu notikusi informācijas apmaiņa vai to darbinieki būtu apsprieduši jautājumus par neregulētajiem privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas tarifiem.

Attiecībā uz banku savstarpējo norēķinu par privatizācijas sertifikātu pārskaitījumiem regulējošo dokumentu gan Hipotēku bankas, gan Krājbankas pārstāvji sarunu laikā norādīja, ka 1996.gada 15.augustā starp a/s “Latvijas Krājbanka” un va/s “Latvijas Hipotēku un zemes banka” tika noslēgts līgums Nr.500 “Par privatizācijas sertifikātu savstarpējo pārskaitījumu pārsūtīšanu starp bankām un par banku savstarpējiem norēķiniem par operācijām ar privatizācijas sertifikātiem”. Kā teikts līguma 1.punktā – līguma priekšmets ir “Pušu savstarpējās banku operācijas ar juridisko vai fizisko personu (...) privatizācijas sertifikātiem (...) un savstarpējo banku norēķinu kārtošana par izpildītājām operācijām.” Saskaņā ar minētā līguma papildus Vienošanās protokolu Nr.1 no 1996.gada 1.augusta apkalpojošās bankas (t.i. banka, kurā atrodas apkalpojošās bankas klientu sertifikātu konti, no kuriem sertifikāti tiek pārskaitīti) samaksa korespondējošai bankai (t.i. bankai, kurā atrodas korespondējošās bankas klientu konti, kuros sertifikāti tiek ieskaitīti) par vienu sertifikātu pārskaitījumu (neatkarīgi no sertifikātu skaita) ir Ls 0.70. Izanalizējot līguma punktus, tika secināts, ka līguma punkti nesatur normas, kas attiecas uz juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošanas maksām un neparedz informācijas apmaiņu šajā jomā. To arī uzsvēra Hipotēku

banka (14.04.2005. vēstule Nr.2.10.17/1699), norādot “(...) ka līgumā paredzētie savstarpējie kompensējošie maksājumi paredzēti elektronisku ieskaitījumu izmaksu segšanai, tāpēc nevar tikt uzskatīti par pamatu izmaksu un komisiju noteikšanai par Hipotēku bankas filiālēs pieņemtajiem klientu sertifikātu pārskaitījumiem.”

Krājbanka 16.02.2005. vēstulē 06~3~2.3/1583~k skaidro, ka tarifu noteikšanas principu viņi balstīja uz šādiem pamatprincipiem:

1) Krājbankas speciālistu sagatavotais izmaksu aprēķins, kas pamatots ar darba laika patēriņu katrai operācijai un izdevumiem šo operāciju veikšanai un bankas speciālistu atlīdzībai;

2) tirgus situācija finanšu instrumentu tirgū ņemot vērā to, ka privatizācijas sertifikāts pēc savas būtības ir vērtspapīrs;

3) fakts, ka darījumu skaits ar privatizācijas sertifikātiem pastāvīgi samazinās.

Krājbanka atzīmē (16.02.2005. vēstule Nr.06~3~2.3/1583~k), ka juridisko personu sertifikātu kontu pakalpojumu tarifu izmaiņu mērķis bija segt a/s “Latvijas Krājbanka” tiešos operāciju izdevumus un izdevumus, kas saistīti ar juridisko personu privatizācijas sertifikātu kontu uzturēšanu un apkalpošanu, kā arī samazināt zaudējumus, kas rodas veicot 2.18 miliona Latvijas iedzīvotāju privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu, ko banka veica bez maksas. Papildus arguments teiktajam ir Krājbankas (25.01.2005. vēstulē Nr.06~3~2.3/304~k) sniegtā informācija par juridisko personu privatizācijas sertifikātu tirdzniecības kontu apkalpošanas ieņēmumiem un izdevumiem 2004.gadā. No šejienes redzams, ka tirdzniecības kontu apkalpošanai (tīro ienākumu un kontu uzturēšanas izdevumu starpība) bija negatīvs rezultāts.

Sniedzot savu viedokli pēc iepazīšanās ar lietas dokumentiem (01.06.2005. vēstule Nr.06~3~2.1/236) Krājbanka uzsver, ka FKTK veiktais IS audits (2004.gada jūnijs) parādīja, ka minētā sistēma nesniedz drošu lietotāju autentifikāciju un neveic auditācijas pierakstus, un pēc FKTK ieteikuma Krājbanka apņēmas optimizēt privatizācijas sertifikātu uzskaites sistēmu un izveidot vienotu centrālo datu bāzi. Tas nozīmē, ka bankai palielinājās izdevumi, kas saistīti ar privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu.

Sarunu protokolā Krājbankas atbildīgā amatpersona uz Konkurences padomes jautājumu, kāpēc minēto apkalpošanas tarifu maiņa kļuva aktuāla tieši 2004.gada septembrī, atbild: “Tarifu paaugstināšana bija nepieciešama jau 2 gadus agrāk. Tos paaugstināja tiklīdz bija sagatavots pamatojums.”

Izvērtējot sniegto informāciju par tirdzniecības kontu apkalpošanas ienākumiem un izdevumiem (25.01.2005. vēstule Nr.06~3~2.3/304~k) un ņemot vērā konkrēto pakalpojumu maksu aprēķinus ar pievienotiem skaidrojumiem (16.02.2005. vēstule 06~3~2.3/1583~k), Konkurences padome atzīst, ka Krājbankas 2004.gada 30.septembrī pieņemtie jaunie juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošanas tarifu lielumi atbilst Krājbankas norādītajām izmaksām.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Konkurences padome uzskata, ka jauno tarifu pieņemšana Krājbankā nebija stihiska, bet izpaudās kā savlaicīgi iesākts un rūpīgi sagatavots process.

Savukārt Hipotēku banka attiecībā uz tarifu noteikšanas principiem norāda (28.02.2005. vēstule Nr.2.10.17/998), ka “Nosakot sertifikātu kontu pakalpojumu komisijas maksas, Banka balstījās uz šo operāciju kopējo nerentablu raksturu un pieaugušajām izmaksām”. 08.04.2005. Sarunu protokolā Hipotēku bankas atbildīgās amatpersonas uz Konkurences padomes jautājumu, vai Hipotēku bankai ir ekonomisks pamatojums minēto tarifu jauniem lielumiem un vai ir jauno tarifu aprēķini, atbild: “Banka tarifus noteica balstoties uz privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas operāciju ienākumu un izdevumu analīzi, kā arī citu radniecīgu bankas operāciju cenojumiem, piemēram, valūtas pārskaitījumiem. Izvēlētie tarifu lielumi: Ls 10, Ls 12, Ls 25 atvieglo šo operāciju un kontroli.”

Hipotēku banka norāda (28.02.2005. vēstule Nr.2.10.17/998), ka cenrāža izmaiņu mērķis bija: “komisijas ienākumu paaugstināšana nolūkā samazināt bankas kopējos zaudējumus no sertifikātu kontu apkalpošanas operācijām.” Sarunu protokolā Hipotēku bankas atbildīgās amatpersonas uz Konkurences padomes jautājumu, kāpēc juridisko personu privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas tarifi tika mainīti tieši 2004.gada septembrī, bet ne ātrāk, atbildēja, ka mutisks Valdi pārstāvošas amatpersonas rīkojums attiecīgām pakļautībā esošām amatpersonām pārskatīt tarifu cenrādi Nr.8, kurš nosaka darījumu izmaksas juridiskām personām kā arī citus cenrāžus, kas skar privatizācijas apkalpošanu, tika dots ar mērķi palielināt privatizācijas procesa apkalpošanas darba efektivitāti. Norādījums tika dots septembra sākumā, jo, analizējot informāciju presē un balstoties uz privatizācijas sertifikātu termiņa vairākkārtēju pagarināšanu, tika secināts, ka nenotiks lielo uzņēmumu privatizācija par sertifikātiem publiskajā piedāvājumā un tas var būtiski iespaidot bankas izmaksas šajā darbības laukā. Bankas darbinieku veiktā analīze parādīja, ka tarifu var mainīt tikai atsevišķām pozīcijām, jo daļu no tarifiem apstiprina Ekonomikas ministrija. Lai mazinātu izmaksas, tika sagatavoti vairāki lēmumi par darbības efektivitātes paaugstināšanu esošajā situācijā, tai skaitā par tarifu maiņu (tika izmainīta tā tarifu daļa, kura nebija jāsaskaņo ar Ekonomikas ministriju) un par atsevišķu nodaļu pārceļšanu uz reģionālajiem centriem.

Hipotēku banka arī norāda (28.02.2005. vēstule Nr.2.10.17/998) uz sekojošiem faktiem: pirmkārt, tā “(...) pārņēma no bijušās a/s “Sakaru banka” sertifikātu kontu apkalpošanu, rēķinoties ar ierobežotu šo operāciju laiku. Šobrīd sertifikātu derīguma termiņa un attiecīgo pakalpojumu sniegšanas pagarināšana Bankai traucē koncentrēties pamatdarbības virzieniem.” Otrkārt, “(...) fizisko personu un daļa no juridisko personu sertifikātu kontu apkalpošanas komisijas maksām tiek noteiktas saskaņojot tās ar Ekonomikas ministriju. Liela daļa no komisijas maksām ir noteiktas ļoti sen un vairs neatbilst faktiskajai Bankas izmaksu struktūrai – juridisko personu tarifu paaugstināšana bija solis daļēju kopējo izmaksu segšanai. Neskatoties uz to, kopumā, sertifikātu kontu apkalpošana bankai joprojām rada būtiskus zaudējumus.”

Lai veicinātu lietas apstākļu izpratni par tarifu apstiprināšanas termiņiem un tarifu apjomiem, Hipotēku banka iesniedza dokumentus par bankas un Ekonomikas ministrijas saraksti attiecībā uz tarifu izmaiņām laika posmā par 2003.-2004.gadiem. Hipotēku banka 06.01.2003. vēstulē Nr.2.10.8/63 Ekonomikas ministrijai norāda, ka “Bankas ienākumi no sertifikātu kontu apkalpošanas 2002.gadā 11.mēnešos nesedz faktiskos izdevumus.” Radušos situāciju Banka skaidro ar šādiem apstākļiem: ar katru gadu samazinās atvērto kontu skaits, tas samazina ienākumus; katru gadu pieaug personāla izmaksas, kas nodrošina konkrēto pakalpojumu klientiem; pēdējos gados ir mainījusies Bankas izmaksu struktūra sniedzot sertifikātu kontu atvēršanas pakalpojumus – lielāko daļu no tiem sastāda Centrālās privatizācijas sertifikātu datu apstrādes un analītiskās uzskaites daļas uzturēšanas izdevumi, kas ir nemainīgi pēc būtības un nav atkarīgi no apjoma. Saskaņā ar iesniegtajiem materiāliem rezultāts no sertifikātu kontu apkalpošanas gan 2002.gadā, gan 2003.gadā bija negatīvs.

19.05.2005. Hipotēku banka iesniedza vēstuli Nr.2.10.17/2163 ar papildus informāciju par veiktajiem ekonomiskajiem aprēķiniem attiecībā uz bankas finansiālo darbību, kas rodas privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas rezultātā. Vēstulē ir norādīts, ka banka regulāri veic minētos aprēķinus. Saskaņā ar vēstules pielikumos minēto Hipotēku bankai privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošana 2004.gada pirmajā pusgadā radīja ievērojamus zaudējumus. Tas pats attiecas arī uz 2005.gada pirmo ceturksni.

Turklāt, kā norāda Hipotēku banka (28.02.2005. vēstule Nr.2.10.17/998), ir jāņem vērā fakts, ka lielu daļu no komisijas maksām par privatizācijas kontu atvēršanu banka pārskaita Privatizācijas un sertifikācijas informatīvā nodrošinājuma centram (turpmāk – PSINC). Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas katru gadu apstiprināto izdevumu tāmi un izdevumu kalkulāciju darbiem, kuri tiek finansēti no maksājumiem par privatizācijas sertifikātu kontu

atvēršanu, tikai daļa no šiem maksājumiem paliek banku rīcībā. Piemēram, sākot ar 2002.gadu gan Krājbanka, gan Hipotēku banka no Ls 16 par kontu atvēršanu juridiskajām personām ir tiesīga ieturēt Ls 4,40 (līdz 2002.gadam bankas drīkstēja ieturēt Ls 4,00). Vēstulē Hipotēku banka uzsver, ka tā jau vairākas reizes bez rezultātiem ir vērsusies Ekonomikas ministrijā ar lūgumu pārskatīt šo sadalījumu, lai kaut daļēji segtu zaudējumus no privatizācijas kontu apkalpošanas. Saskaņā ar Hipotēku bankas papildus sniegto informāciju (28.04.2005. vēstules Nr.2.10.17/1897 pielikumi) Ekonomikas ministrija noraidīja 06.01.2003. Hipotēku bankas sagatavoto projektu par proporciju izmaiņām iekasēto komisijas maksu sadalījumā starp Banku un PSINC, vienlaikus izsakot priekšlikumu veikt citu pakalpojumu tarifu grozījumus (maksā par juridisko personu sertifikātu kontu uzturēšanu, maksā par konta atjaunošanu u.tml.). Hipotēku banka norāda, ka tā 2004.gada maijā nosūtīja atkārtotus priekšlikumus Ekonomikas ministrijai par fizisko personu privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas komisijas maksu izmaiņām. Sagatavotajā tarifu projektā (attiecībā uz darījumiem ar fizisko personu privatizācijas sertifikātu kontiem) sertifikātu pārskaitījumiem paredzētā komisijas maksa ir Ls 10, kas atbilst vēlāk apstiprinātajiem komisiju apmēriem juridiskajām personām par sertifikātu pārskaitījumiem.

14.04.2005. Hipotēku bankas vēstulē Nr.2.10.17/1699 tika sniegti sekojoši skaidrojumi "(...) komisijas maksu par juridisko personu privatizācijas sertifikātu pārvedumiem paaugstinājām vairāku būtisku apstākļu dēļ un noteicām to tādā līmeni, kas raksturīgs pēc darbietilpības analogiskiem Bankas pakalpojumiem. (...)” Lai apstiprinātu šo apgalvojumu vēstulei tika pievienots Hipotēku bankas norēķinu cenrādis “Cenrādis pakalpojumiem un operācijām latos un valūtā”, no kura redzams, ka valūtas maksājumiem (pārskaitījumi), komercceku inkasācijas un tranzītmaksājumu operācijām (pārskaitījumi caur tranzītkontu) piemērotās komisijas maksas pamatgadījumos ir Ls 10 un Ls 12, kas atbilst noteiktajām privatizācijas sertifikātu pārskaitījumu komisijas maksām. Tomēr jāatzīmē, ka minētais cenrādis tika pieņemts 2005.gada 6.aprīlī (Valdes sēdes protokols Nr.20) un stājās spēkā 2005.gada 7.aprīlī. Vēstulē nav norādes kāds šis cenrādis izskatījās pirms apstiprināšanas 2005.gada 6.aprīļa Valdes sēdē un kādas konkrētas izmaiņas tajā tika veiktas.

Vienlaikus Hipotēku banka īpaši uzsver (28.04.2005. vēstule Nr.2.10.17/1897) argumentu, ka "(...) juridisko personu sertifikātu pārskaitījumu komisijas paaugstinājums tika veikts uz Ekonomikas ministrijas iepriekš sniegtās rekomendācijas pamata un bija vienīgais iespējamais veids kā samazināt Bankas kopējos zaudējumus no privatizācijas sertifikātu darījumu apkalpošanas.”

Saskaņā ar Hipotēku bankas sniegto informāciju, pirms komisijas maksas paaugstināšanas, privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošana Hipotēku bankai bija saistīta ar zaudējumiem.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Konkurences padome uzskata, ka tarifu maiņas process nebija stihisks, jo banka jau no 2003.gada meklēja veidu kā samazināt radušos izdevumus. To pierāda sagatavotie priekšlikumi: komisijas maksu pārskatīšana fiziskām personām un par konta atvēršanu iekasēto komisijas maksu sadalījuma izmaiņas starp banku un PSINC, ko savukārt neatbalstīja Ekonomikas ministrija.

Attiecībā uz privatizācijas procesa norisi ir jāņem vērā arī šāds apstāklis – sertifikātu izmantošanas termiņš. Kā jau minēts iepriekš abas bankas norāda, ka privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošana negatīvi ietekmē banku attiecīgos ieņēmumus un izdevumus. 2003.gada 21.oktobrī izskatīšanai Saeimā tika iesniegts likumprojekts “Grozījumi likumā “Par privatizācijas sertifikātiem””, kas paredzēja atcelt privatizācijas sertifikātu izmantošanas termiņu. Šis likumprojekts izgāja divus lasījumus (20.11.2003. un 29.01.2004.) un tika atlikts uz trešo lasījumu ar priekšlikumu iesniegšanas termiņu 15.07.2004. Līdz ar to var secināt, ka abām bankām, jau no likumprojekta iesniegšanas dienas Saeimā, bija ne tikai nojauta par iespēju, ka privatizācijas sertifikātu izmantošanas termiņš tiks pagarināts vai pat atcelts

pilnībā, bet tās to arī ņēma vērā paaugstinot tarifus. Minētā likumprojekta vietā tika pieņemts cits likumprojekts “Grozījumi likumā “Par privatizācijas sertifikātiem””, kas stājās spēkā ar 18.11.2004. un saskaņā ar to sertifikātu izmantošanas termiņš tika pagarināts līdz 2005.gada 31.decembrim.

Šo apstākli Krājbanka arī uzsver 01.06.2005. vēstulē Nr.06~3~2.1/236 pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem paziņojot, ka jaunu tarifu apstiprināšanu ietekmēja 2003.gada beigās un 2004.gada sākumā Ekonomikas ministrijas sagatavotais likumprojekts, kurš paredzēja privatizācijas sertifikātus noteikt kā beztermiņa vērtspapīrus.

Lietas izpētes gaitā netika iegūti pierādījumi, kas apstiprinātu to, ka divi tirgus dalībnieki – Krājbanka un Hipotēku banka – būtu darbojušies saskaņoti, ka starp tiem būtu pastāvējusi vienošanās par juridisko personu apkalpošanas maksu paaugstināšanu darījumiem ar privatizācijas sertifikātiem.

Nemot vērā visu iepriekš minēto, Konkurences padome atzīst, ka lietā Nr.949/04/10/1 esošie dokumenti un iegūtā informācija neapstiprina Konkurences likuma 11.panta pirmās daļas 4.punktā noteiktā vienošanās aizlieguma pārkāpuma tiesiskā sastāva esamību a/s “Latvijas Krājbanka” un va/s “Latvijas Hipotēku un zemes banka” darbībās.

Konkurences likuma 1.panta 1.punktā dominējošais stāvoklis ir definēts kā “tirgus dalībnieka vai vairāku tirgus dalībnieku ekonomisks (saimniecisks) stāvoklis konkrētajā tirgū, ja šā dalībnieka vai šo dalībnieku tirgus daļa šajā tirgū ir vismaz 40 procentu un šis dalībnieks vai dalībnieki spēj ievērojami kavēt, ierobežot vai deformēt konkurenci jebkurā konkrētajā tirgū pietiekami ilgā laika posmā, darbojoties pilnīgi vai daļēji neatkarīgi no konkurentiem, klientiem vai patērētājiem.” Līdz ar to jēdziens dominējošais stāvoklis var attiekties uz vairāk nekā vienu tirgus dalībnieku.

Savukārt Konkurences likumā 13.panta 4.punkts nosaka, ka “Jebkuram tirgus dalībniekam, kas atrodas dominējošā stāvoklī, ir aizliegts jebkādā veidā ļaunprātīgi to izmantot Latvijas teritorijā. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana var izpausties arī kā: (...) netaisnīgu pirkšanas vai pārdošanas cenu vai citu netaisnīgu tirdzniecības noteikumu tieša vai netieša uzspiešana vai piemērošana; (...)”

Kā jau iepriekš norādīts vēsturiski ir izveidojusies situācija, ka konkrētajā tirgū ir tikai divi tirgus dalībnieki un katram no tiem tirgus daļa ir vismaz 40% un vairāk. Tāpēc jāsecina, ka ne Krājbanka, ne Hipotēku banka atsevišķi neatrodas dominējošā stāvoklī.

Ievērojot to, ka Konkurences likuma normas ir saskaņotas ar Eiropas Savienības regulējošiem aktiem un tiesību normām, Konkurences padome uzskata par pamatotu atsaukties uz Eiropas Kopienas tiesas praksē pausto viedokli attiecībā uz kolektīva dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu.

2000.gada 16.marta Eiropas Kopienas Tiesa *Compagnie Maritime Belge* lietā ir sniegusi kolektīvā dominējošā stāvokļa jēdziena interpretāciju. Tātad dominējošā stāvoklī var atrasties divas vai vairākas ekonomiskas vienības, kuras ir juridiski neatkarīgas viena no otras, un kuras pasniedz sevi vai pārstāv sevi tirgū kā kolektīvo subjektu.² Lai noteiktu kolektīvā subjekta eksistenci nepieciešams izskatīt ekonomiskās saiknes vai faktorus, kas radīja šo saikni starp uzņēmumiem.³ Tāpēc kolektīva dominējošā stāvokļa eksistence var izrietēt no tirgus dalībnieku vienošanās satura un to nosacījumiem, veida kādā tas īstenots un attiecīgi no saiknēm vai faktoriem, kas radīja savstarpējos sakarus starp uzņēmumiem. Tomēr līguma vai citu saikņu esamība nav saistoša, lai konstatētu kolektīvo dominējošo stāvokli; tā konstatēšana var balstīties uz citiem saistošiem faktoriem un var būt atkarīga no ekonomiskā novērtējuma, sevišķi no konkrētā tirgus novērtējuma.

² Apvienotās lietas C-395/96 P un C-396/96 P *Compagnie maritime belge transports SA, Compagnie maritime belge SA and Dafral-Lines A/S v Commission of the European Communities*, 36.punkts

³ Turpat, 41.-42.punkti

Turklāt gan Eiropas Kopienas pirmās instances tiesa un vēlāk arī Eiropas Kopienas tiesa norādīja, ka nevar “atkārtoti izmantot faktus” pamatojoties uz kuriem ir konstatēts Konsolidētā Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 81.pantā noteiktais vienošanās aizlieguma pārkāpums.⁴ Līdz ar to līgums, asociācijas lēmums vai saskaņota darbība, kas ir pretrunā ar 81.pantā noteikto aizliegumu, paši no sevis nevar tikt uzskatīti par pietiekamiem pierādījumiem, lai secinātu, ka ir noticis arī Konsolidētā Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 82.pantā noteiktais dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizlieguma pārkāpums. Toties līgums, asociācijas lēmums vai saskaņota darbība, ja tādi piemēroti, neapšaubāmi var novest pie situācijas, ka starp uzņēmumiem veidosies tādas saiknes, ka tie pasniegs sevi noteiktajā tirgū kā kolektīvo subjektu attiecībā pret viņu konkurentiem, viņu tirdzniecības partneriem un patērētājiem.⁵

Izvērtējot iegūto informāciju, Konkurences padome konstatē, ka starp tirgus dalībniekiem – Krājbanku un Hipotēku banku – nepastāv ekonomiskas saiknes, arī tādas kā savstarpējs līgums vai vienošanās, uz kura pamata tie prezentētu sevi kā kolektīvo subjektu juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošanas pakalpojuma tirgū.

Ņemot vērā to, ka ne Krājbanka, ne Hipotēku banka atsevišķi vai kopīgi neatrodas dominējošā stāvoklī, Konkurences padomei nav tiesiska pamata izvērtēt, vai banku piemērotie tarifi nav nepamatoti augsti attiecībā uz juridisko personu darījumu ar privatizācijas sertifikātiem apkalpošanu. Līdz ar to nav konstatējams 13.panta 4.punkta pārkāpums un nav uzliekams tiesiskais pienākums atcelt minētos tarifus.

Pamatojoties uz Konkurences likuma 8.panta pirmās daļas 4.punktu, kā arī uz 11.panta pirmās daļas 1.punktu un 13.panta 4.punktu, Konkurences padome

nolēma:

izbeigt lietas Nr.949/04/10/1 izpēti.

Saskaņā ar Konkurences likuma 8.panta otro daļu Konkurences padomes lēmums ir pārsūdzams Administratīvajā rajonā tiesā viena mēneša laikā no lēmuma spēkā stāšanās dienas.

Priekšsēdētāja v.i.

T.Jefremova

⁴ Apvienotās lietas T-68/89, T-77/89 un T-78/89 Societa Italiana Vetro SpA, Fabbrica Pisana SpA and PPG Vernante Pennitalia SpA v Commission of the European Communities, 360.punkts

⁵ Apvienotās lietas C-395/96 P un C-396/96 P Compagnie maritime belge transports SA, Compagnie maritime belge SA and Dafra-Lines A/S v Commission of the European Communities, 44.-45.punkts